

УДК 930.25(44)“1902”

Богдан ЛАЗОРАК,

кандидат історичних наук, доцент кафедри давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, молодший науковий співробітник музею «Дрогобищчина» (Україна, Дрогобич)
istoryk_@ukr.net, lasorak_@mail.ru

ФІЛІЯ АВСТРО-УГОРСЬКОГО БАНКУ В ДРОГОБИЧІ (1902 – 1913 РР.)

На основі аналізу призабутих періодичних видань 1900 – 1913 рр. та урядових шематизмів Королівства Галичини і Лодомерії в статті здійснено спробу реконструкції історії виникнення філії «Австро-Угорського банку». Встановлено, що авторами будинку банку були всесвітньовідомі архітектори Фердинанд Фельнер та Герман Гельмер, які також були авторами проєктів готелю «Жорж» та «Будинку вчених» у Львові. Врешті реконструйовано поіменний склад урядників банку (начальників, ад'юнктів та ревізорів) за період 1903 – 1913 рр.

Ключові слова: філія, «Австро-Угорський банк», Дрогобич, урядники.

Лит. 24.

Bohdan LAZORAK,

PhD. (History), Assistant professor of ancient history of Ukraine and special historical disciplines department Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University; Junior researcher of the museum «Drohobychynna» (Ukraine, Drohobych) istoryk_@ukr.net, lasorak_@mail.ru

THE BRANCH OF THE AUSTRO-HUNGARIAN BANK IN DROHOBYCH (1902 – 1913)

Based on the analysis of the forgotten periodicals of the 1900 – 1913 and governmental Shematyzm of the Kingdom of Galicia and Lodomeria in the article the attempt of the reconstruction of the history of the branch of the «Austro-Hungarian bank» is done. It was installed that the creators of the building were world-famous architects Ferdinand Fellner and Herman Helmer, who also were the authors of the projects of the hotel «George» and the «House of Scientists» in Lviv. The nominal list of bank officers (chiefs, adjuncts and inspectors) for the period 1903 – 1913 is recreated.

Keywords: branch, «the Austro-Hungarian Bank», Drohobych, officers.

Ref. 24.

Богдан ЛАЗОРАК

кандидат исторических наук, доцент кафедры древней истории Украины и специальных исторических дисциплин Дрогобычского государственного педагогического университета им. И. Франко, младший научный сотрудник музея «Дрогобыччина» (Украина, Дрогобыч)
istoryk_@ukr.net, lasorak_@mail.ru

ФИЛИАЛ АВСТРО-ВЕНГЕРСКОГО БАНКА В ДРОГОБЫЧЕ (1902 – 1913 ГГ.)

На основе анализа подзабытых периодических изданий 1900 – 1913 гг. и правительственных шематизмов Королевства Галиции и Лодомерии в статье предпринята попытка реконструкции истории возникновения филиала «Австро-Венгерского банка». Установлено, что авторами дома филии банка были всемирно-известные архитекторы Фердинанд Фельнер и Герман Гельмер, которые также были авторами проектов гостиницы «Жорж» и «Дома ученых» во Львове. Также реконструировано поименный состав начальников, ад'юнктов и ревизоров филии банка за период 1903 – 1913 гг.

Ключевые слова: филиал, «Австро-Венгерский банк», Дрогобыч, чиновники

Лит. 24.

Постановка проблеми. Вивчення фінансово-економічної історії Дрогобича є актуальною проблемою, бодай через те, що економіка Австро-Угорщини мала безпосередній зв'язок із банківськими установами Дрогобича, адже через їхні активи здійснювалися грошові операції пов'язані із видобутком, переробкою та транспортуванням нафти. Відтак історія філії центрального фінансового активу імперії Габсбургів, зосередженого в системі філій «Австро-Угорського банку», є ключовою у цьому плані. Невивченими залишаються постаті фінансової історії міста, котрі брали безпосередню участь у розвитку його економіки до початку Першої світової війни. З іншого боку будинок дрогобицької філії цього банку (теперішньої податкової інспекції) є особливо цікавим в історії архітектури Дрогобича, зокрема через те, що авторами цього будинку були відомі архітектори фірми «Fellner & Helmer», які збудували оперні театри в Одесі, Чернівцях, готель «Жорж» і «Будинок вчених» у Львові та ін. Додамо також, що радянська влада «модернізувала» чимало архітектурних споруд Дрогобича, які свого часу вважалися перлиною світової архітектури. Сумно, але сьогодні в Україні, властиво, через пострадянський синдром незнання історії архітектури, продовжується нищення пам'яток незалежно від політичних уподобань чи національної приналежності громадян. Це відбувається скоріше через банальний рівень знань про надбання світової культури та її значення для майбутніх поколінь. Прикладом нищення пам'яток Дрогобича є монументальна реконструкція будинку філії «Австро-Угорського» банку, фото якого сьогодні часто можна зустріти на поштівках початку ХХ ст.

Аналіз досліджень. Історіографія розвитку, функціонального призначення самого будинку філії «Австро-Угорського банку» м. Дрогобича на рівні української історичної літератури поки ще не має спеціальних розвідок. Натомість факт існування банку саме в приміщенні теперішньої податкової інспекції свого часу був встановлений місцевими міськими колекціонерами завдяки численним збереженим поштівкам початку ХХ ст., які не аналізувалися ані на рівні джерелознавства, ані на рівні мистецтвознавства (див. праці журналіста і поета Романа Пастуха «Вулицями Старого Дрогобича» (1991 р.), світлої пам'яті Зенона Філіпова «Мистецтво Дрогобицької фотографії» (2001 р.), краєзнавця Олега Стецюка (електронний ресурс «Drohobyczer Zeitung») та ін.).

Мета статті – реконструювати історію філії «Австро-Угорського банку» у Дрогобичі.

Виклад основного матеріалу. Впродовж 1900 – 1913 рр. монопольне становище на ринку цінних паперів в Королівстві Галичини та Лодомерії фактично обіймала філія «Австро-Угорського банку», склад адміністрації якої нам вдалося реконструювати на ґрунті шематизмів.

Ще 15 листопада 1899 р. газета «Дрогобицький кур'єр» опублікувала резюме про те, що незабаром поряд із Коломиєю у Дрогобичі має відкритися філія «Австро-Угорського банку», після чого подібну філію отримає місто Броди. Мабуть саме у цей час розпочалася підготовка проекту, а також переговори про виділення землі на забудову, адже такого рівня банк потребував і серйозної будівлі [1].

П'ятого лютого 1902 р. газета Польської соціал-демократичної партії у Кракові «Уперед» повідомила про утворення та перші плани щодо існування філії «Австро-Угорського банку» в Дрогобичі. Як виявилось, 4 лютого 1902 р. у Відні відбулася велика рада представників «Австро-Угорського банку», на засіданні якої було прийнято рішення про річну дивідендну ставку 1902 року у розмірі 68 корон, а також утворення семи нових філій на теренах імперії, зокрема і в Дрогобичі. Висловлювалася надія, що у зв'язку із завершенням усіх підготовчих робіт дрогобицька філія цілком івмірно могла б відкритися ще в першій половині 1903 р. Щоправда зазначалося, що відкриття філій відбувалося в умовах наростання кризи та депресії у світовій фінансовій системі, у зв'язку із чим ексконтні інтереси «Австро-Угорського банку» знизилися на 38,4 млн. корон у порівнянні з 1901 р. Висловлювалися надії на те, що ситуацію змінить валютна реформа, а також ефективність зарезервованої кількості золота у розмірі 196,5 млн. корон. На нашу думку, відкриття нової філії у фінансовому серці «Галицької Каліфорнії» – Дрогобичі, мало за мету стабілізувати ситуацію в межах Королівства Галичини та Лодомерії, адже конкуренція у справі нафтового бізнесу могла відбуватися безпосередньо на місці, тобто біля витоків фінансових справ [2].

*Будинок філії Австро-Угорського банку в Дрогобичі
(поштівка друкарні Леона Розенштайна,
Дрогобич, 1918 р.)*

спеціалізації, адже велику роль відіграло бажання буржуазії мати власні сцени. До цього також додалися жорсткі вимоги з приводу пожежної безпеки, що робили необхідним перебудову старих будівель. Майже монопольне становище згаданих архітекторів в Австро-Угорщині було зумовлене тим, що це об'єднання могло гарантувати високу якість при низьких витратах, швидкому виконанні, надійності, обчислюваності та професійності. Їхній стиль започаткував нову епоху в архітектурі XX ст., зробивши переворот у містобудуванні. Це був шлях від строгого італійського ренесансу через повторне відкриття бароко до модерну пізніх споруд. У цьому стилі ними були зведені не тільки театри, а також торговельні заклади, банки, палаци та готелі. У будівництві архітектори використовували найновіші відомі на той час методи. В бюро у різний час працювали архітектори Франц фон Краусс, Александер Граф, Йозеф Текль, Ернст фон Готтгільф, Рудольф Крауш та ін. Вони керували спорудженням об'єктів на місцях, часто виконували проекти архітектурних деталей і навіть крупних фрагментів. Через це атрибуція великої кількості будівель ускладнена. Незважаючи на численні війни і пожежі, майже усі збудовані Ф. Фельнером та Г. Гельмером театри діють до сьогодні й послугують культурному життю багатьох міст Європи [6].

У літературі побутує думка, що, збудувавши свої об'єкти у різних містах, Ф. Фельнер і Г. Гельмер таким чином інтегрували самі міста і їх громадян в єдиний європейський культурний простір загальнолюдських мистецьких цінностей. При цьому основним внеском архітектурної діяльності Ф. Фельнера і Г. Гельмера в Україні є: проектування і будівництво театрів, готелів, казино, банківських будівель у Галичині, Буковині та Причорномор'ї [7]. Врешті на сьогодні унікальною є інформація про те, що автори будинку теперішньої податкової інспекції (перебудована за радянського урядування) будували театри в Чернівцях і Одесі, а також готель «Жорж» та «Будинок вчених» у Львові, які досі милують око львів'ян та їх гостей.

Філія банку в Дрогобичі була відкрита 21 липня 1902 р. у будинку, збудованого за заданими архітекторами (у 1905 р. поряд із банком по вул. Ягелонській було збудовано новий будинок пошти, телеграфу і телефону, але авторів цього проекту поки не вдалося встановити [8]). У пресі зазначалося, що в цьому будинку за адресою вул. Міцкевича, 1/361 банк розташовувався лише на першому поверсі, а решта приміщень будинку вочевидь були в оренді, або ж здавалися для адміністрації банку. Графік роботи щойно відкритого банку був тимчасовим, позаяк потрібно було визначити можливості філії у цілому. Тому було визначено графік прийому від 8.30 год ранку до 14.00 год обіду. При цьому у сфері інтересів цього банку входили: 1) есконтні операції щодо векселів, які відповідали приписам, ефектам та купонам банку; 2) комісійні функції щодо стягування відсотків із векселів, ефектів та купонів; 3) комісії за операції щодо приймання векселів; 4) комісії за фінансові перерахунки; 5) виплата купонів, термін яких не більше одного року; 6) комісії щодо утримання чи пересилання векселів із інших міст та місцевостей, якщо там знаходилися філії саме «Австро-Угорського банку»; 7) комісії щодо виконання права оподаткування; 8) комісії щодо закупівлі цінних паперів; 9) комісії щодо грошових переказів за кордон; 10) приймання депозитів, у разі зберігання їх тіла у Відні чи Будапешті (це означало, що філії діяли в жорсткій монопольній внутрішній системі у напрямку центральних бюро, щоправда це обладнювало безпеку депозиту); 11) викуп золота (також золотого пилу та піску) у штаб-квартирах, а також закордонних монет та торгових купецьких монет у сталій ціні; 12) обмін валют і монет валютної системи імперії [9].

Таблиця № 1

Реєстр урядників філії «Австро-Угорського банку» в Дрогобичі 1903 – 1914 рр.[10]

№ п/п	Рік	Начальник філії	Інші урядники філії
1.	1903[11]	Віктор Покорний	<i>ад'юнкт</i> : Кароль Сосновський <i>урядник</i> : Роман Розвадовський 1 візничий
2.	1904[12]	Олександр Лусяк	<i>ад'юнкт</i> : Кароль Сосновський <i>урядник</i> : Роман Розвадовський 1 візничий
3.	1905[13]	Олександр Лусяк	<i>ад'юнкт</i> : Кароль Сосновський <i>урядники</i> : Роман Розвадовський, Юзеф Ясінський 1 візничий
4.	1906[14]	Олександр Лусяк	<i>ад'юнкт</i> : Кароль Сосновський <i>урядники</i> : Роман Розвадовський, Михайло Секела 1 візничий
5.	1907[15]	Олександр Лусяк	<i>ад'юнкт</i> : Кароль Сосновський <i>урядники</i> : Роман Розвадовський, Максиміліан Яцик, Михайло Секела 2 візничих
6.	1908[16]	Олександр Лусяк	<i>ад'юнкт</i> : Роман Розвадовський <i>урядники</i> : Максиміліан Яцик, Михайло Секела, Олександр Чиж 2 візничих
7.	1909[17]	Олександр Лусяк	<i>ад'юнкт</i> : Роман Розвадовський <i>урядники</i> : Максиміліан Яцик, Олександр Чиж 2 візничих
8.	1910[18]	Олександр Лусяк	<i>ад'юнкти</i> : Кароль Рибінський, Максиміліан Яцик <i>урядники</i> : Август Стажецький, Людвік Брик
9.	1911[19]	Тадеуш Черлюнчакевич	<i>ад'юнкт</i> : Кароль Рибінський <i>ревізор</i> : Максиміліан Яцик <i>урядники</i> : Людвік Брик, Станіслав Прайс <i>аспіранти</i> : Юзеф Солодкий, Ян Ґавор 2 візничих 1 наглядач
10.	1912[20]	Тадеуш Черлюнчакевич	<i>ад'юнкт</i> : Кароль Рибінський <i>ревізор</i> : Максиміліан Яцик <i>урядники</i> : Станіслав Прайс, Юзеф Солодкий, Ян Ґавор 2 візничих 1 наглядач
11.	1913[21]	Тадеуш Черлюнчакевич	<i>ад'юнкт</i> : Кароль Рибінський <i>ревізор</i> : Максиміліан Яцик <i>урядники</i> : Станіслав Прайс, Юзеф Солодкий, Ян Ґавор
12.	1914[22]	(брак сторінок)	(брак сторінок)

Зауважимо, що принаймні з кінця 90-х рр. XIX ст. журналісти Дрогобича все більше нарікали на соціальну нерівність у суспільстві, зокрема на прикладах фінансових можливостей мешканців. Так, у 1899 р. зазначалося, що банки володіють насправду потужними капіталами, але з тих капіталів можуть отримати вигоду виключно власники великих посілостей та маєтків, власники чиншових кам'яниць (які здають в оренду) у привілейованих місцях, або ж дуже багаті селяни [23].

Архітектор Фердинанд Фельнер
(1909 р.)

Архітектор Герман Гельнер
(Відень, 1880 р.)

Поступові відкриття нових родовищ у «Галицькій Каліфорнії» розширили промисловий та фінансовий простір Дрогобиччини, тим самим змінивши економічну базу цілого регіону, адже без нафтових родовищ тепер не обходилися ані дрогобицькі банкіри, адвокати, приватні підприємці, ані офіційна державна влада, яка у стінах дрогобицького магістрату все більше переймалася політичним впливом над активами нафтового промислу, аніж культурним розвитком рідного міста. З цього приводу у 1905 р. невідомий самбірчанин так описував свої враження від подорожі Дрогобиччиною: «Дрогобич – це місто повітове, тут є школи, староство, цісарсько-королівський суд, гірничий уряд, поклади солі, податкова управа і т. д. Поряд розташований Трускавець – місто для купання, тут є джерела води першої якості, яку завжди хочеться пити. Далі розтягнулися Борислав та Східниця, де тисячі скарбів знаходяться в щоденному торгівельному обороті, саме тут найбільший вплив краян та іноземців: німців, французів, англійців, італійців, шведів, венгрів, і навіть американців, які зібравши враження від побаченого, розвозять їх по цілому світі»[24]. Добрий заробіток та відносно ліберальна політика стосовно національних громад звичайно приваблювала безробітних із різних країн, сусіднього Польського королівства та Східної України, тим самим розширюючи не тільки кількість оподаткованих робочих місць, але й кількість потенційних боржників кредитної системи, які забезпечували давній взаємозв'язок – «люди і гроші».

Висновки. Отже, на ґрунті матеріалів дрогобицької періодики та урядових шематизмів кінця ХІХ – початку ХХ ст. вдалося реконструювати історію створення дрогобицької філії головного державного банку імперії Габсбургів, встановити її внутрішню організацію на прикладі адміністративного персоналу та функцій. Перспективним для даного дослідження є пошук джерел і свідчень преси стосовно фінансових операцій філії «Австро-Угорського банку» у сфері розбудови нафтового промислу та культури Дрогобича й околиць упродовж 1903 – 1914 і 1915 – 1918 рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Filia Banku Austro-węgierskiego // Kurjer Drohobycki : dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. – 1889. – R. 1. – № 22 – S. 2.
2. Bank austro-węgierski / Telegraf i telefon / Naprzód : organ polskiej partyi socyalno-demokratycznej. – № 35. – R. XI. – Kraków, 1902. – S. 3–4.
3. Jaroszewski T. Wiedeńskie atelier Fellner & Helmer i Polska / T. Jaroszewski // Rocznik Historii Sztuki. – T. XVI. – 1986. – S. 311–329.
4. Народився у сім'ї відомого архітектора Фердинанда Фельнера-старшого. Закінчив відділ архітектури Віденського технічного університету, разом із Германом Гельмером збудував близько 48 театрів та близько 2-х сотень інших будівель у Європі. Разом із колегою заснував фірму «Фельнер і Гельмер», яка стала одним із найвідоміших архітекторських проектів початку ХХ ст. (Фельнер Фердинанд // Мистецтво України: біогр. довідник / За ред. А. В. Кудрицького. – К. : Українська енциклопедія, 1997. – С. 604; Гусар Ю. Дивоспів каменю і золота : [до 85-річчя австрійського архітектора Ф. Фельнера, який споруд. Чернівецький театр] / Юхим Гусар // Час 2000. – 2001. – 16 березня (Ч. 11). – С. 6).
5. Герман Готліб Гельмер (13.06.1849, Гарбург – †2.04.1919, Відень) – німецький архітектор мюнхенської школи кінця ХІХ – початку ХХ століть. Разом з Фердинандом Фельнером спроектував і побудував близько 48 театрів у багатьох містах Центральної й Східної Європи в стилі ренесанс із елемента-

ми бароко. Так, будинок Одеського національного академічного театру опери й балету був побудований цими архітекторами в 1887 р. у стилі віденського «бароко». Архітектура залу для глядачів витримана в стилі пізнього французького «рококо». Чернівецький український музично-драматичний театр імені Ольги Кобилянської був зданий 3 жовтня 1905 р. Також у 1901 р. їхня фірма звела сучасну будівлю львівського готелю «Жорж» на площі Міцкевича та проспекті Шевченка. У 1897 році вони спорудили «Шляхетське казино» у Львові на вулиці Листопадового чину, де зараз знаходиться Будинок Вчених. «Фельнер і Гельмер» також звели новий будинок Віденської обсерваторії в 1874 – 1879 рр., після урочистого відкриття якої у присутності цесаря Франца Йосифа I у ній перебував найбільший телескоп в усьому тогочасному світі. Г. Гельмер входить у шістку найвідоміших людей, що народилися в Гамбург-Гарбурзі. Див. наприклад: Гусар Ю. Будівничий Чернівецького театру [про Германа Гельмера] / Юхим Гусар // Буковинське віче. – 2014. – 3 липня (№ 27). – С. 3; Hoffmann H.-Ch. Helmer, Hermann Gottlieb / H.-Ch. Hoffmann // Neue Deutsche Biographie. – B. 8. – Berlin, 1969. – S. 494.

6. Jaroszewski T. Wiedeńskie atelier Fellner & Helmer i Polska / T. Jaroszewski // Rocznik Historii Sztuki. – 1986. – T. XVI. – S. 311–329.

7. Проскуряков О. Принципи архітектурної спілки Ф. Фельнера і Г. Гельмера і їх розвиток в Україні: автореф. дис... канд. архітект. / О. Проскуряков / . – Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2009. – С. 7–8, 11.

8. Kronika Drohobycka z tygodnia // Tygodnik Samborsko-Drohobycki : czasopismo polityczno-społeczno-ekonomiczne. – 1905. – R. VI. – № 16. – S. 2.

9. Obwieszczenie / Kronika // Tygodnik Samborsko-Drohobycki : czasopismo polityczno-społeczno-ekonomiczne. – 1902. – R. III. – № 29. – S. 3.

10. Spis abonentów sieci telefonicznych państwowych i koncesjonowanych w Polsce (z wyjątkiem m. st. Warszawy) 1932/1933. – Warszawa, 1932. – S. 112–115.

11. Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1903 (дали – Szematyzm...). – Lwów, 1903. – S. 768.

12. Szematyzm... – Lwów, 1904. – S. 768.

13. Szematyzm... – Lwów, 1905. – S. 768.

14. Szematyzm... – Lwów, 1906. – S. 809.

15. Szematyzm... – Lwów, 1907. – S. 809.

16. Szematyzm... – Lwów, 1908. – S. 809.

17. Szematyzm... – Lwów, 1909. – S. 862.

18. Szematyzm... – Lwów, 1910. – S. 862.

19. Szematyzm... – Lwów, 1911. – S. 941.

20. Szematyzm... – Lwów, 1912. – S. 928.

21. Szematyzm... – Lwów, 1913. – S. 975.

22. Szematyzm... – Lwów, 1914. – S. 989.

23. Oplakane stosunki kredytowe w Galcyi // Kurjer Drohobycki : dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. – 1889. – R. I. – № 5. – S. 2.

24. Wrażenia z pordoży (list czwarty) // Tygodnik samborsko-drohobycki : czasopismo polityczno-społeczno-ekonomiczne. – 1905. – № 23. – S. 2.

REFERENCES

1. Filia Banku Austro-węgierskiego // Kurjer Drohobycki : dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. – 1889. – R. 1. – № 22 – S. 2.

2. Bank austro-węgierski / Telegraf i telefon / Naprzód : organ polskiej partyi socjalno-demokratycznej. – № 35. – R. XI. – Kraków, 1902. – S. 3–4.

3. Jaroszewski T. Wiedeńskie atelier Fellner & Helmer i Polska / T. Jaroszewski // Rocznik Historii Sztuki. – 1986. – T. XVI. – S. 311–329.

4. Felner Ferdinand // Mystetstvo Ukrainy biohraf. dowidnyk / Za red. A. W. Kudryckoho. – K. : Ukr. encyklopedia, 1997. – S. 604; Husar Ju. Dywospiw kameniu i zolota : [do 85 rishia awstrijskoho architekta F. Felnera, jakyj sporudyw Sherniwetskyj teatr] / Juchym Husar // Shas 2000. – 2001. – 16 Bereznya (Sh. 11). – S. 6).

5. Husar Ju. Budiwnyshy Sherniwetskoho teatru [pro Hermana Helmera] / Juchym Husar // Bukowynske Wishe. – 2014. – 3 lypnia (№ 27). – S. 3; Hoffmann H.-Ch. Helmer, Hermann Gottlieb / H.-Ch. Hoffmann // Neue Deutsche Biographie. – B. 8. – Berlin, 1969. – S. 494.

6. Jaroszewski T. Wiedeńskie atelier Fellner & Helmer i Polska / T. Jaroszewski // Rocznik Historii Sztuki. – T. XVI. – 1986. – S. 311–329.

7. Proskurniakow O. Pryncypy architekturnoi spilky F. Felnera i H. Helmera i uich rozwytok w Ukrainii: awtoref. dys... kand. architek / O. Proskurniakow / . – Lviv : N. U. «Lvivska Politechnika», 2009. – S. 7–8, 11.

8. Kronika Drohobycka z tygodnia // Tygodnik Samborsko-Drohobycki : czasopismo polityczno-społeczno-ekonomiczne. – 1905. – R. VI. – № 16. – S. 2.
9. Obwieszczenie / Kronika // Tygodnik Samborsko-Drohobycki : czasopismo polityczno-społeczno-ekonomiczne. – 1902. – R. III. – № 29. – S. 3.
10. Spis abonentów sieci telefonicznych państwowych i koncesjonowanych w Polsce (z wyjątkiem m. st. Warszawy) 1932/1933. – Warszawa, 1932. – S. 112–115.
11. Szematyzm Królestwa Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim na rok 1903 (далі – Szematyzm...). – Lwów, 1903. – S. 768.
12. Szematyzm... – Lwów, 1904. – S. 768.
13. Szematyzm... – Lwów, 1905. – S. 768.
14. Szematyzm... – Lwów, 1906. – S. 809.
15. Szematyzm... – Lwów, 1907. – S. 809.
16. Szematyzm... – Lwów, 1908. – S. 809.
17. Szematyzm... – Lwów, 1909. – S. 862.
18. Szematyzm... – Lwów, 1910. – S. 862.
19. Szematyzm... – Lwów, 1911. – S. 941.
20. Szematyzm... – Lwów, 1912. – S. 928.
21. Szematyzm... – Lwów, 1913. – S. 975.
22. Szematyzm... – Lwów, 1914. – S. 989.
23. Opłakane stosunki kredytowe w Galcyi // Kurjer Drohobycki : dwutygodnik polityczno-społeczno-ekonomiczny. – 1889. – R. I. – № 5. – S. 2.
24. Wrażenia z porodoży (list czwarty) // Tygodnik samborsko-drohobycki : czasopismo polityczno-społeczno-ekonomiczne. – 1905. – № 23. – S. 2.

Статтю подано до редакції 07.11.2016 р.